

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 24 februari 2016

Ö 3300-15

KLAGANDE

JU

SAKEN

Avvisande av ombud

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges beslut 2015-06-11 i mål Ö 3006-15

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

JU har yrkat att Högsta domstolen ska upphäva hovrättens beslut att tills vidare avvisa honom att brukas som ombud, rättegångsbiträde eller försvarare vid Vänersborgs tingsrätt.

SKÄL

Bakgrund

1. JU, som är advokat, var vid Vänersborgs tingsrätt ombud för den ena föräldern i ett mål om umgänge med barn. Han var också förordnad som rättshjälpsbiträde. Sammanträde för muntlig förberedelse hölls i maj 2015.
2. Det som förekom under sammanträdet föranledde rättens ordförande att upprätta en tjänsteanteckning. I denna angavs bl.a. följande. JU uppträdde under sammanträdet nonchalant, otrevligt och omdömeslöst. Han avbröt ordföranden och sin huvudman flera gånger. Trots upprepade tillsägelser upphörde detta inte. Inför ordföranden sade JU till sin huvudman att denne var tvungen att acceptera den överenskommelse som diskuterades i anslutning till sammanträdet, eftersom det ”ändå var kört” av det skälet att tingsrätten aldrig dömde till en pappas favör. JU uppträdde nedlåtande mot ordföranden och motpartsombudet och åstadkom en hetsig och hotfull stämning i rättssalen, bl.a. genom påståenden om att ordföranden lurat hans huvudman.
3. Tingsrätten underrättade JU om att domstolen övervägde att avvisa honom som ombud i målet eller vid domstolen och entlediga honom som rättshjälpsbiträde. Han fick del av tjänsteanteckningen och bereddes tillfälle att yttra sig. JU, som motsatte sig avvisning och entledigande, gav in ett yttrande och redovisade sin syn på vad som hade skett vid sammanträdet.
4. Tingsrätten begärde och fick del av beslut meddelade av Sveriges advokatsamfunds disciplinnämnd i ärenden där JU förekommit. Fyra beslut hade meddelats under åren 2010–2014. I tre av dessa hade disciplinnämnden, med motiveringen att JU allvarligt hade åsidosatt sina plikter som advokat, tilldelat honom varning enligt 8 kap. 7 § rättegångsbalken. I två av besluten hade JU även ålagts att betala straffavgift.

5. Tingsrätten entledigade JU som rättshjälpsbiträde, avvisade honom som ombud i målet och förklarade honom obehörig att tills vidare verka som ombud, rättegångsbiträde eller försvarare vid Vänersborgs tingsrätt.

6. JU överklagade tingsrättens beslut och begärde inhibition. Hovrätten har den 11 juni 2015 avslagit JU överklagande. Tiden för överklagande av tingsrättens beslut löpte dock ut först den 29 juni 2015.

Målet i Högsta domstolen

7. Målet i Högsta domstolen gäller förutsättningarna enligt 12 kap. 5 § rättegångsbalken för att förklara någon obehörig att brukas som ombud vid rätten antingen för viss tid eller tills vidare. I målet har också frågan om rättegångsfel vid hovrätten uppkommit.

Rättegångsfel i hovrätten

8. Hovrätten meddelade alltså sitt beslut innan överklagandetiden för tingsrättens beslut löpte ut. Det stod i hovrätten inte klart att JU hade slutfört sin talan och det var inte heller fråga om ett sådant fall där överklagandet hade förlorat sin betydelse om det inte hade prövats omgående (jfr NJA 2005 s. 697). Hovrätten borde därför antingen ha frågat JU om han hade något ytterligare att anföra eller avvaktat med sitt slutliga avgörande till dess att överklagandetiden löpt ut. Hovrättens handläggning har innefattat rättegångsfel.

9. Högsta domstolen får undanröja hovrättens beslut endast om rättegångsfelet har inverkat på målets utgång och inte utan väsentlig olägenhet kan avhjälpas här (se 50 kap. 28 § och 55 kap. 15 § andra stycket rättegångsbalken).

10. JU har i Högsta domstolen haft tillfälle att utveckla och slutföra sin talan. Det rättegångsfel som har förekommit i hovrätten har således avhjälppts. Det finns därför inte skäl att återförvisa målet.

Avvisning av rättegångsombud

11. Enligt 12 kap. 2 § första stycket rättegångsbalken får som ombud inte brukas annan än den som rätten med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet finner lämplig att vara ombud i målet.

12. Om ett ombud visar oredlighet, oskicklighet eller oförstånd eller annars befinns vara olämplig ska rätten enligt 12 kap. 5 § rättegångsbalken avvisa henne eller honom som ombud i målet. Enligt bestämmelsen kan rätten också, om det finns skäl till det, förklara henne eller honom obehörig att antingen för viss tid eller tills vidare brukas som ombud vid den rätten.

13. Bestämmelserna i 12 kap. 2 och 5 §§ rättegångsbalken gäller även för rättegångsbiträde och försvarare (12 kap. 22 § och 21 kap. 3 § tredje stycket).

Närmare om förutsättningarna för avvisning enligt 12 kap. 5 § rättegångsbalken

14. Rättsfallet NJA 1987 s. 879 gällde frågan om 12 kap. 5 § rättegångsbalken innefattar befogenhet för rätten att besluta om en obehörighetsförklaring för viss tid eller tills vidare, även om ombudet inte visar sig olämplig i det mål där avvisningsfrågan prövas. Högsta domstolen fann att bestämmelsen uteslutande tar sikte på fall av anmärkning mot det sätt på vilket ombudet utför sitt uppdrag i det anhängiga målet. Den i paragrafen angivna befogenheten för rätten att meddela ett avvisningsbeslut med giltighet utöver det aktuella målet är därmed inskränkt på motsvarande sätt.

15. En förutsättning för att ett beslut om avvisning ska kunna meddelas enligt 12 kap. 5 § rättegångsbalken är alltså att ombudet i det mål där frågan kommer upp har visat sig olämplig. Denna förutsättning måste vara uppfylld såväl vid ett beslut om avvisning i målet som vid en förklaring avseende obehörighet vid domstolen för viss tid eller tills vidare.

Beslutsunderlaget vid obehörighetsprövning

16. Vid bedömningen av om det finns skäl att inte bara avvisa en person som ombud i målet utan också förklara henne eller honom obehörig att för viss tid eller tills vidare brukas som ombud vid domstolen bör, utöver det som har kommit fram i målet, även visst annat underlag kunna beaktas. Vad som då närmast kommer i fråga är lagakraftvunna beslut genom vilka ombudet har avvisats i något annat mål, vid samma eller annan domstol. Om ombudet är advokat kan även beslut från Advokatsamfundets disciplinnämnd beaktas (jfr 12 kap. 6 § andra stycket rättegångsbalken).

17. Domstolen är skyldig att självmant tillämpa behörighetsreglerna och också på eget initiativ ingripa om ett ombud under en rättegång visar sig olämplig på det sätt som anges i 12 kap. 5 § rättegångsbalken (se NJA II 1943 s. 136). Inget hindrar därför att domstolen begär in beslut av nyss nämnt slag. En förutsättning för att dessa beslut ska kunna utgöra en del av underlaget för bedömningen är att ombudet har fått del av materialet och getts tillfälle att yttra sig över det.

Bedömningen i detta fall

18. Vad som har framkommit om JU agerande vid sammanträdet för muntlig förberedelse ger underlag för slutsatsen att han har agerat olämpligt i målet på det sätt som avses i 12 kap. 5 § rättegångsbalken. Det har därmed funnits skäl att avvisa honom som ombud i målet.

19. Den olämplighet som JU har manifesterat genom sitt agerande i målet förstärks av det som framgår av besluten från Advokatsamfundets disciplinnämnd. Det har därmed funnits grund för att förklara honom obehörig att tills vidare verka som ombud, rättegångsbiträde eller försvarare vid Vänersborgs tingsrätt.

20. Överklagandet ska alltså avslås.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Göran Lambertz, Martin Borgeke, Dag Mattsson och Anders Eka (referent)
Föredragande justitiesekreterare: Lovisa Svenaeus